

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 51. V torek 19. decembra 1854. III. tečaj.

Poziv družtvenikom sv. Mohora, seosebno Goriškim.

Kar so „Novice“ zakladnico narodne omike razklenile, hitijo kupoma Slovenci iz nje zajemat; pa vender se jih žalibog ne manjka, ki še terdno spijo na svojih „mehkih in dražih“ ptujih blazinah. Sveto jutro je krog in krog že davno odzvonilo, oni pa so se ravno na drugo stran obrnili, mislijo, da še ni polnoči. —

Važna in častna naloga, razširjati med narodom našim slovensko izobraženost, bila je veči del naši dobi prihranjena, in hvaležnost za to čast moramo s tem skazovati, da izobraženje jezika našega in množenje domačega slovstva *sebi in drugim* v prid obračamo.

Neobhodni pogoj ljudske razsvete je, da so slovensko omikani vsi tisti, ki morajo biti po svojem stanu ljudstvu učitelji, čast. duhovni posebno in mnogi drugi med ljudstvom prebivajoči omikani gospodje. Dokler se v tih ne vkorenini živo prepričanje, da imamo doma vsega, česar za narodno omiko potrebujemo, dokler njim ptuja paša bolj diši od domače, bo vse prizadevanje posameznih le malo zdalo. Preiščimo pa mimogrede n. p. čitovnjak tega in unega, morde scer prav veljavnega gospoda. — Po nemški in po laški sebastopolizira in ne, da bi si motno vodo iz Černaje skoz sitice ljubljanskega „Novicarja“ precejal. „Pianota“ in „Neitka“ in celo kardelo slovečih, nemških ali laških govornikov v borne slovenske capice preoblači, ki jih je od rajnke matere podedval,

amesto, da bi se iz slovenskih bukev in časopisov, slovenskih misel, slovenskega duha in čistih lepoglasnih besed nazel. O naj bi ti možje vender enkrat začeli se posluževati domačih krepkih jedil, bodo vidili kakó jim bojo teknile! Nadmo se pa, da so se te naše želje v mnogih krajih že davno polnile in da tudi po družih, posebno na mejah Slovenije se odo po prizadevanji rodoljubov po malem spolnovale. Kadar e bodo v vsakem farovžu po Slovenskem, ki mora farmanom vetilnik biti, *sraven* drugih nahajale in pridno prebirale tudi domače knjige in nasledki branja djansko porabovali, — takrat omo smeli še le spraznovati imenitno zmago čiste slovenščine ad gerdo staro spako in moro ptujenstva, ki nas tlači. —

Presrečna se mora tedaj res misel imenovati, ki so jo red 3 leti sprožili nekteri domorodci, ustanoviti namreč društvo za izdajanje slovenskih bukev z namenom pospeševati narodsko omiko.

Tisuč družtvenikov konec 3 let jasno pričuje, da oni možje o pravo zadeli. Nad dosedajnim uspehom naj sodi vsakdo, akor mu je ljubo in drago, vender prosimo ga, nikar preoglo in preojstro, naj pomisli da vsak začetek je težek. Naše društvo je še otrok in se ne sme od njega terjati, kar še le l moža po pravici tirjamo.

Druga misel, ki se je berž potem in celó naravno iz une cimila bila, je že davno po „šolskem prijatelju“ naznanjena, a se mora namreč *malica* napraviti. Treba je njivo popred ognojiti, preorati in vsejati in zadnjič še le -- žeti. Preden očemo kruha peči, se moramo s kvasom preskerbeti. Dokler odo društvo le toliko premoženja imelo, da bo moralo v vednem strahu biti, da ga bo mučna skerb terla, da kje stroški čilih dohodkov ne presežejo: ne bo nikdar mogoče podajati društvenikom kaj imenitnega, drazega in izverstnega; društvo o vedno le životarilo. Doletel je scer že marsikak darček, a vse premalo.

Slovenci! Goričanje! Tukaj je oltar sv. Mohora, našega blikega dobrotnika in škofijskega pokrovitelja, kteremu se amo za nar dražji dar zahvaljevati za nebeški zaklad sv.

vere in spoznanja pravega Boga. Vi sosebno bratje naši duhovni, kateri ste poklicani olja dolivati v svetilnico, ki jo je užgal sv. oglejski misionar prededom našim, ki imate visoko in sveto nalogo, blagodarno keršanstvo, podlago vse prave omike med slovenskim narodom, s pisanjem, z besedo in djanjem poterjevati in razširjati. Vas in vse naše družtvenike lepo prosimo in prijazno vabimo, da bi, znebivši se par goldinarjev ali krajcarjev, jih vergli v častitljivi namen v dnarnaico pred imenovanim oltarjem postavljeno. Istina bo to neprecenljiva, od ktere bote ne le Vi, temuč rod za rodom obilne obresti vžival. In ako dobro prevdarite, bo po tem en del težke butare iz Vaših ram odvzet. S podpiranjem šol namreč in vsega, kar ljudsko omiko zadeva, boste Vaše mlajše farmane v tak stan pripravili, da se bodo deloma sami iz knjig učili razlaganja važnih verskih resnic, ki jih jim zdaj s tolikim trudom in vender le na pol in za malo časa v terde butice zabivate, da, kadar bi jih nar bolj potrebovali, še je že vse skadilo. Koliko več bi pa ne zdal, postavimo, — da od družega molčimo — nedeljski ogovor, ako bi poslušavci že v soboto večer po branju Goffine-ta um in serce pripravljali?

Z resnično voljo in z združenimi močmi bo mogoče in lahko do tiste zaželjene dobe, ko se bodo te naše serčne želje spolnile, popred dospeti, kot se mislimo. Dans in jutre res se ne bode zgodilo, pa če bi se imelo še le v petdesetih letih vresničiti, naši zarodniki nam gotovo hvale ne bodo odrekli. Ne dajmo se osramotiti od bornega vinorejca, kateri brez sebičnosti sinovom in vnukom žlahne terte sadi. Ako bi se pa vse to komu prazna sanjarija zdelo, zavračamo ga na l. 97. „Novic“ str. 387, kjer je od gosp. fajm. *Pajka* govorjenje. Na noge tedaj Slovenci! pokažimo u djanji svoje domoljubje. Spoštujmo se *sami*, in nas bodo *drugi* spoštovali! —

Še nekaj v porazumljenje. Družtvenikom je na voljo dano svoje darove ali vodstvu v Celovec, ali pa če nočejo poštnine plačevati, dotičnemu odboru pošiljati. Letnina se mora odboru odrajtovati.

Vsim našim družtvenikom priporočamo „Šolskega Prijatelja“

ki bo po novem letu v lepoznanški list prerojen, v novi obleki izhajal. Opominjamo tiste družtvenike, ki ne mislijo se nanj naročiti, da „Šols. Prij.“ kot družtveni list (in brez njega ne moremo biti) spada v število družtvenih knjig, nekaj naročnine se pa vender mora zato doplačati, kjer je le deloma od družtva podpiran in *en* goldinar za 2 — 3 pole na mesec gotovo ni veliko. Vsak pravi Slovenec, ki ima s čim, bi se moral naročbe na vse tri slovenske liste vdeležiti; kjer to je edino sredstvo zboljšati in vterditi slovstvo domače.

Posluživši se z veseljem te priložnosti se serčno zahvalujemo goriškim družtvenikom za njih voljno pripravnost v odrajtovanji letnine. Ne le za l. 1854 je vse poplačano in sčičeno; temuč tudi za l. 1855 so nekteri svoje plačilo poslali, in ne dvomimo, da prihodnji mesec bodo zamogli vsi svojo dolžnost spolniti. Takó se bo spravilo vse v red, ki je duša vsake naprave.

V Gorici 10. decembra 1854.

Odbor Goriški.

Ogledalo pridnih otrok.

IV. Štefan.

(Dalje.)

Zbudivši se v jutro želi Štefan pozvediti od tete, kako se počutijo, bliža se postelji, pa najdeč spijoče se jih ne upa zbuditi. Čez nekej časa vender bližej postelje stopi, pošlata teto za roko — roka je merzla — zadnič so ga snoči s taisto blagoslovili. Noč, ki človeško truplo z novimi močmi navdaja in krepča, je bla tudi teti odvzela za vselej časno bolečino, in kakor se po njenem lepem življenju soditi zamore, ji za večno odperla rajske dvore večnega veselja. —

Milo Štefan zajoče, ko se teta na njegov klic prebuditi nočejo; pokliče soseda, in ta mu k postelji stopivši pove, da teta se ne bodo nikdar več prebudili, ker oni so — mertvi. Ves žalosten in pobit gleda Štefan, kako teto na mertvaški ojder napravljajo, in ko se drugo jutro zvonovi od stolpiča milo

glasijo, in pogrebniki teto odnesejo k grobu, se je hotel fantič v solzah utopiti. Bil je star zdaj devet let, in pod milim Bogom ni vedel, kaj zdaj početi. —

Orglodelci so imeli ravno prihodne dni orgle dodelati, ko so Štefanu teta odmerli. Že poprej je Štefan v svojem sercu želje redil, se mojstru v navk ponuditi; le od tete, je mislil, bi mu se blo težko ločiti. Zdaj ga ni nobena reč več zadrževala, toraj v svojeji otročjeji priprostosti kar odkritoserčno mojstru svojo željo naznani, in ga ponižno prosi, ga v navk sprejeti. Ali ta mu zaverne, da orglodelstvo ni tako lahka reč, kakor morebiti on misli, da je zato še premlad in veliko preneveden, ker to rokodelstvo tirja že mnoge vednosti v risanju in družih teških predmetih, od katerih Štefan pri svojih mladih letih še nobenega zapopadka imeti ni mogel.

Vidši Štefan, da se njegove želje ne morejo dopolniti, silno žalosten postane in bridke solze mu priigrajo v oči, ktere pak je vender prikrivati skušal. Orglodelec je bil vender njegovo žalost zapazil in ga jame prijazno tolažiti, ter mu obljubi, da hoče z svojim stricom, ki je bil mizar v mestu, govoriti, in mu ga v navk ponuditi. Štefan je bil skoz to zlo vtolažen, in malo dai potem ko je bil orglodelec odšel, dobijo gospod učenik že iz mesta od mizarskega mojstra dopis, da je prostor za Štefana v njegoveji biši že pripravljen, in naj se toraj fante pohiti, svojo službo prej ko mogoče nastopiti. Štefan je bil tega kaj vesel, zakaj vsakdajni kruhek si vbogaime prositi, je bla za sramožljivega Štefana velika težava. Torej prec prihodni dan za odhod v mesto odloči. Zjutraj poslednega dneva gre še k sveti maši, kjer se je z priserčno molitevjo Bogu priporočal, in ga pomoči prosil, da bi dolžnosti svojega novega stanu zamogel zvesto in na tajnko dopolnovati. Po sv. maši obiše še grobe ljubih staršev in ljube tete, ter se z solznim očesom od taistih poslovi, zakaj Bog ve, kdaj bo zopet rojstni kraj in mirno počivališče svojih ljubih rajnih obiskati priliko imel. Od tod se je podal k gospod fajmostru in k gospod učeniku, se obedvema ponižno zahvalit za vse lepe poduke in dobrote, ki jih je od njih prejemal.

Ločitev od gospod učenika ga je posebno težko stala, zakaj oni so mu blija malo drugači, kakor lastni oče, toraj se clo nič ni blo čuditi nad solzami, ki so mu pri odhodu od gospod učenika lica močile. Saj se je ločil zdaj od svojega velikega dobrotnika in se podal v široki svet, iskat si novega domovja, novih dobrotnikov, in novega življenja. Gospod učenik pak so mu pri odhodu tudi priporočevali tako iskrene vodila, po katerih naj svoje življenje ravna, kakor jih le skerben oče svojemu sinčeku priporočevati zamore. Nekako okrepcan od poslednih navkov gospod učenika zapusti Štefan, prvičkrat v svojem življenju, domačo vas in ljubo dolinico, in se napoti proti mestu, kamor je tretji dan srečno dospel. Kmalu je tu izprašal za svojega mojstra, in tako nastopi svojo novo službo.

Z velikim veseljem in vbojgljivostjo je Štefan opravljal dela, ki so mu ble od mojstra naložene, od ranega jutra do poznega večera je bil nevtruden pri svojem delu. Pričakovati je blo, da bo mojster Štefanovo pridnost po vrednosti spoznal, in fanta ljubil, kar je on po vsi pravici zaslužil; pa žalibog, naletel je bil Štefan čmernega in sitnega mojstra, kteremu ni blo nikoli dovolj storjenega in opravljenega. Najde se namreč le prepogosto tacih mojstrov, ki z svojimi učenci malo drugači kakor z sužni ravnajo. Kolko neprijetnost je Štefan tu prestatil moral, se že iz tega lahko razvidi, da noben učenec svojih let pri njem zastati ni mogel. Štefan vender, ki je bil v nar večej revščini izrejen in tako rekoč nobenih posvetnih dobrot in sladkost še poznal ni, je bil terdno sklenul, naj se mu godi, kakor hoče, zastati čas svojega navka. Štiri leta, (za toliko se je bil namreč z mojstrom pogodil), si je mislil, ne terpijo večno, potem pak si bom lahko po volji prebral; saj Bog ve za me, in teta so mi ja na smertni postelji obljubili, da, če bom po poti njegovih svetih zapoved hodil, me on nikdar zapustil ne bo. —

Pretekle ste ble tako že dve leti, in Štefan, ki je že v domači šoli kaj bistri um razodeval, je tudi mizarsko rokodelstvo že prav dobro umel. Vsako naloženo delo mu je šlo gladko spod rok, tako da se je že z vsakim podmojstrom za delo meriti zamogel. To je mojstru vender le dopadlo, in ker ga

je bil tudi nek večer naletel, ko je ravno v svoji revni izbici prav pobožno svojo večerno molitev opravljal, k čimur ga on v posvetne skerbi zateleban nikoli ni opominjal, se mu je Štefan skoz to zlo prikupil. Odslej se je fantu enkolko bolje v hiši godilo, in prav lahko bi bil zastal svoje podučne leta, pa previdnost Božja je bla odmerila, Štefana postaviti v tisti stan, ki si ga je bil še kakor šolarček doma izvolil. Ali teška skušnja ga je še poprej čakala, in kakor se iz naslednega vidi, je le skoz nesrečo najdel pot k sreči in svojemu zelenemu stanu! —

(Konec drugi pot.)

Listonoša.

* *Iz Dvora.* Že od nekdej je v Verbi šola bila, alj zdaj je ni več, ker je dozdajni učitelj iz Verbe v Lipo prestavljen, kjer so gospod fajmošter mladine pravi prijatelj s svojimi farmani novo šolo napravili. In kakor se sliši, so starejši že prvi den prav veliko otrok s veseljem v šolo pripeljali.

Kjer se učitelju tudi cerkvena služba izročiti more, tam se učitelj lahko dobi; kjer mora pa od same učnine živeti, tam je pa teško kak za dobiti. Zato se tudi za šolo v Verbi, akoravno je bila ondašnja služba po Celovskih novinah že izpisana, dozdaj še nobeden ni oglasil. Ko bi šola pa pri fari t. j. v Dvoru bila, kamor po pravici tudi sliši, bi kmalo učitelja imeli, zato ker bi se mu tedaj tudi cerkvena služba izročiti mogla.

Veliko se je zastran tega prestavljenja že pisalo in komisioniralo, alj žalibog vsakobart se je to, akoravno ni, za neizpeljavno spoznalo. Boljše je, da šola v zadnjem kotu farnega okroga v najeti hiši teči, kakor da bi pri cerkvi vsred fare stala. Ko bi patrona le kolčkaj pomagati blagovolila, bi šola kmalo stala. Kamnja imamo že skoro zadosti, in večidelj farmani bi radi pomagali. Ali bi ne bilo to dobro že zavolj cerkvenega petja, in iz več drugih ozirov? — Ali vse je skoro lahkeje, kakor šolo k fari spraviti.

Oglas.

* „Šolski prijatelj“ bode skoraj že 3 leta star. S novim letom ga bomo enmalo spreoblekli. Več rodoljubov in družtvenikov je nas prigovorilo na to. Zatorej bomo „šolskega prijatelja“ takole spremenili:

- a) Izhajal bode vsak mesec le enkrat, in scer na dveh in, ako se dosti naročnikov oglasi, na dveh do treh tiskanih polah ter 15. den vsacega mesca.
- b) Donašal bode narprej različne poezije, zgodovinske in druge povesti izvirne in prestavljene, životopise imenitnih Slovanov, poto- in krajopise, sestavke iz zgodovine, narodopisja, basno- in naravoslovja, slovstveni pregled, kjer se bodo nove slovanske knjige naznanovale in kratko presojevale, nekaj od šolskih reči, različne drobtinčice in vse, kar naše družtvo zadeva. Vsak mesec bomo na znanje dajali, kdo je na novič pristopil, kdo je plačal alj kej podaril itd.

Pisalo se bode vse v lahko razumljivej pa vendar čistej slovenščini, kakor jo v novih berilih za gimnazialne šole nahajamo.

- c) Veljal bode zanaprej: za *družtvenike* 1 fl. sr., za *nedružtvenike* pa 2 fl. 12 kr. na leto.

Vse dosedajne gg. naročnike lepo povabujemo, da nam tudi prihodnje leto zvesti ostanejo; posebno mislimo, da nobeden naših gg. družtvenikov ne bode gledal na eden goldinar, s katerim bode naš edini lepoznanški časopis podpiral in si za majhen dnar kej mikavnega in koristnega za celo dolgo leto prikupil.

Vas pa, častiti spisatelji in domoljubi! vas lepo vabimo, podpirajte nas marljivo! Kar rokopisov že imate alj jih napravite: pošiljajte jih v Celovec pod naslovom podpisanega vrednika. Za vse, kar se tiskalo bode, hočemo radi in pošteno plačevati. Tistim gg. pisateljem pa, ki za svoje sestavke plačila ne tirjajo, bomo poštnino povračevali in eden alj dva iztisa „šolski prij.“ pošiljali. S Bogom! **Andr. Einšpieler.**

Odgovorni izdaj. in vredn. **A. Einšpieler, Natissnl J. Leon** u Celovecu.